

KÜLTÜR BAKANLIĞI
HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI : 198

**TÜRK
HALK KÜLTÜRÜ
ARAŞTIRMALARI**

(TURKISH FOLK CULTURE RESEARCHES)

1993

FERYAL MATBAASI, ANKARA 1993

ÇANKIRI'DA İSLÂM ANTROPOLOJİSİNDEN BİR ÖRNEK: YEDİ YILDA YEDİ KURBAN

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN*

Çankırı ili, geleneksel Türk kültürünün zengin örnekleriyle doludur. Bu örneklerden birisi de, Ilgaz'ın Şeyh Yunus Köyü'dür.

Bu köyde yedi yılda bir, yedi kurban kesilmektedir. Böyle bir ilginç geleneğin kültürel antropolojik ve halk bilimsel sonuçları olabileceği düşüncesiyle, konuyu araştırmak üzere adı geçen köye Ekim 1989 tarihinde gidilmiştir. Kaynak kişiler olarak köyün yaşlıları, muhtar ve köy öğretmeninden yararlanılmıştır. Verilerimiz, köydeki alan araştırmasına dayandırılmıştır. Köyde fotoğraflar da çekilmiş olup, metne eklenmiştir. 1989 yılı Mayıs ayına rastlayan törene katılmadık. Fakat köyde elde ettiğimiz bilgiler konunun kültürel boyutunu açıklayıcı olmaya yöneliktir. Neden yedi yılda bir yedi kurban? Köylüler, geleneğin kaynağını yağmur duası olarak açıklamaktadırlar.

Bu çalışmamızda elde ettiğimiz bilgileri Türk geleneklerinin bazı öğeleriyle birleştirerek yorumlamaya çalışacağız.

Şeyh Yunus'un mezarı hakim tepede bir nirengi noktasındadır. Kayalık zeminde en yüksek tepede yer almıştır. Aslında önemli kişilerin mezarlarının bu tür hâkim yerlerde kurulması bir Türk geleneğidir.

Mezardaki taşa eski yazı ile şu yazıya rastlıyoruz:

"Ziyaretten murat bir duadır,

Bugün bana ise yarın sanadır."

Şeyh Yunus'un ölüm tarihi olarak mezar taşında Hicri 700 belirtilmiş. Bu, Horasanî dönem olmaktadır.

Şeyh Yunus'un, Ahmet Yasevî'nin müritlerinden olduğu ileri sürülmektedir. Şihlar Köyü'nde kardeşi Ali yatmaktadır. Ali oraya yerleşmiş. Orta Asya'dan ok ve yay atarak Türklerle gelmişler. Ahmet Yasevî İslâmiyetin yayılması için müritlerinin kilise yakınlarına gitmelerini söylemiş. Bu civarda Aktaş'da bir kilise varmış. Türkler, Akbaş'ı Aktaş'a çevirmişler. Şeyh Yunus, Akbaş'ın yakınına Türklerle birlikte Horasan'dan gelmiş. Babasının Süleyman olduğu köy kütüğü kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Öküz kurban kesilmesinin nedeni, Yesevîliğin Şamanlığa dayanmasındandır. Fakat bu hususu köylüler bilmemektedir. Şeyh Yunus'da Ahmet Yasevî'nin müridi olduğuna göre, öküz kurban edilmesi, Şamanist bir özelliktir. Bu hususu Rasonyi belirtmektedir⁽¹⁾. Aynen şöyle söyler. "İslâm dünyası bile Şamanlık etkisinden azade kalmamıştır. Orta Asya'da çıkan ve en eski mistik (Tasavvufi) tarikat olan Yeseviye, başlangıçta Rufaiye tarikatı da kısmen Şamanlığa dayanırlar. Kadınlar merasime tesettürsüz katılırlar. Öküz de kuran edilir".

Kurban olarak yedi öküz köylülerce satın alınıp, kesiliyor ve toplu

* Ank. Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

1 Rasonyi, Laszlo: Tarihte Türklük, s. 33

olarak yeniyor. O halde öküz kurbanının Şeyh Yunus'la bağlantısı açıktır. Fakat köylüler bu bağlantının ne olduğunu bilmemektedirler. Köyün en yaşlıları bile bilmiyorlar. Yağmur yağsa da, yağmasa da bu kurban yedi yılda bir mutlaka kesiliyor ve dua yapılıyor. Burada Kur'an-ı Kerim'in Yusuf Suresinde geçen yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yemesi biçimindeki rüyanın yedi yıl kıtlık, yedi yıl ise bolluk olacağı biçimindeki yorumunun etkisi sözkonusudur. Köylüler, yedi yılda bir yapılan duayı "Rahmet Duası" olarak algılamaktadırlar.

Yedinci yıl gelince köy halkı toplanır. Yapılacak çalışmalar gözden geçirilir. Yedi öküz için para toplanır. Yedi öküz satın almak için diğer komşu yedi köy, parasal olarak yardım etmektedir. Kurban etinin yanında bulgur pılavı pişirilir. Bulgur, köyden sağlanır. Bulguru herkes belli bir ölçekte verir. Ayrıca konukların getireceği yağ, bulgur gibi yiyecekler de alınır. "Hacet" in yapılacağı gün tespit edildikten sonra o güne bir ay kaladan öküzler alınmaya başlanır. Yemeğin verildiği güne "Hacet" denir. Her öküzün gelişinde köy câmisinde bulunan sancak çıkarılır. Dua ile türbeye gelinir, mezar çevresi dolaşılır. Bütün bu işlemler "Hacet" ten bir gün önceye kadar bitirilir. Hacet' in bir önceki günü bütün kurbanlar Şeyh Yunus Türbesinin güneyindeki kesim yerine sabah saat 7 de getirilir. Sonra iş bölümü yapılır. Yasini şerifde bir sure var. Oraya gelince kurban kesilir. Kurbanların mezarın etrafında toplandığı yer, kesildiği yer ve yemeğin toplu olarak yenildiği yer ayrı ayrı tesbit edilmiştir. Yasini hocalar okur. 5-6 hoca görev alır. Hacet gününden önce taş toplanır. 71.000 adet fındık büyüklüğünde taş toplanır. Taşı köy çocukları toplar. Taşlar çuvallara konarak câmiye getirilir. Çevredeki imamlar, Hacet Günü'ne kadar her taşı tek tek okurlar (2). Taşların yanında bir tane de erkek at kafası taşlarla birlikte okunur ve altına âyet yazılır. At kafasının okunması Şamanist bir kalıntıdır.

At kafasına dua yazılması, Konya ve Acıpayam'da da vardır (3).

Ankara köylerinde de yağmur duası öncesi, Câmi'de toplu namaz kılınıp, sonra, köy yakınındaki mezarlık, türbe ve yatırların ziyareti yapılır (4).

Hacet'ten bir hafta önce köy ihtiyar heyeti toplanarak çevredeki yedi köye Dâvet Pusulası yazar. Bu köyler şunlardır.

1. Aktaş köyü
2. Ericcek
3. Dikenli
4. Şıhlar (Karakaya)
5. Mesutören
6. Kuyupınar
7. Belören (Bolveren)

İl ve ilçede de belediye hoparlöründen tüm halka duyurulur.

Kazanlar, "Hacet" ten bir hafta önce köye çağrılan bir kalaycı tara-

2 Taş motifi yağmur dualarında ortak bir motiftir. Bkn.: Balaman, A. R. Gelenekler: s. 55, ve Acıpayamlı'nın incelemesi.

3 Acıpayamlı, Orhan: Türkiye'de Yağmur Duası, s. 6

4 Balaman, A. g. e., s. 55

findan kalaylattırılır. Kazanlar için kullanılan saç ayağı ve yemek yemek için kaşık ve tepsiler köy demirbaşısıdır.

"Hacet"ten önceki bir hafta boyunca hergün Şeyh Yunus'un etrafındaki yatırlara dua ile gidilir (Erenler Tepesi)

Bir hafta önceden odun için köy halkı, köy korusundan odun sağlar. Odunlar dua ile getirilir.

"Hacet" gününden bir önceki gece köy halkı toplanır ve ertesi günkü iş bölümü yapılır. Örneğin yemekleri pişirecekler, sofraları kuracaklar düzeni sağlayacaklar, su taşıyacaklar tesbit edilir. Bütün yemekler gece pişirilir. Yemekler "Hacet Günü" sabahında hazırdır. Sabah köy halkı toplanır, Köy Sancağı çıkarılır. Köye gelen diğer köylüler karşılanır. Birlikte Şeyh Yunus türbesine kadar gelinip, türbenin etrafı dolaşılır.

Kurban zamanı iki tepeye sancak dikilmektedir. Olayın görülmesi için bu işlem yapılmaktadır.

Köy halkınca kurban etleri, olduğu yerde parçalanır. Bu parçalar kazanlara göre paylaşılır. Kazanlar civar köylerden toplanır. 1989 yılına rastlayan Hacet Günü'nde 110 kazan pilav salınmıştır. Bu arada komşu köylerin getirdiği kurbanlar da kesilir. Bu kurbanlar inek, keçi, koyun olabilir. Bu yıl (1989) 20 büyük baş hayvan ve 27 adet küçükbaş hayvan olmak üzere 47 adet kurban kesilmiştir. (27 Mayıs 1989 tarihinde) Sonra, kurbanların sakatları ihale ile satılır. Geliri, Câmiye ve Hacet bütçesine katılır. Bu yıl (1989) bu gelir 680.000 TL olmuştur.

Tüm köylerden gelecekler geldikten sonra câmiden taşlar alınır. Köyde bulunan tüm yerli ve konuklarla birlikte taşlar köydeki bir kuyuya götürülür. Bu sırada Yasin okunur. At başı ile taşlar topluca kuyuya atılır. Yemekler hazırlanır. Bu arada konuklar "Kayalar"daki misafirlğe yerleşir ve buraya gelen alimlerden, hocalardan Kur'an-ı Kerim, vaaz dinlenir. Bu zaman öğle namazına kadar sürer. Öğle namazı, misâfirlikte kılınır. Bu arada hoca hutbeye çıkar. Gelen hocalar ayrıca tek tek yağmur duası yaparlar. Görevliler bu arada sofralara yemekleri koymuşlardır. Yemek yemeye, yedi köyden sıra ile başlanır. Yedi köy bittikten sonra diğer konuklar sıra ile yemeye oturtulur. İsteyen konuklara ayrıca yakın çevrelerine götürmeleri için de çantalarına pilav konur ve böylece törenler de biter.

Köylüler bu geleneği yıllarca sürdürmektedirler. Köyün en yaşlıları ile Köy odasındaki görüşmelerimizde kendilerini bildiklerinden beri bu geleneğin sürdürüldüğünü belirttiler.

İslâm'da kurbanın önemli bir yeri vardır. Müminin kurbanla yaklaştığı tek varlık, Allah Teâlâ'dır. Allah'tan başkası için sunulan kurbanlarla ilgili boş inanç ve taklitlere İslâmiyetle son verilmiştir. Yâni putlara, ölenin ruhlarına ya da azizlerin, velilerin ruhlarına yaklaşmak ve canlarına zararları dokunmasın diye kötü ruhları sâkinleştirmek, yıldız ve doğa güçlerine yaklaşmak, ünlü kimselere yaranmak amacıyla sunulan kurbanlarla ilgili geleneklere İslâm'la son verilmiştir. İslâm, çeşitli amaçlarla emirleri yerine getirmek, kullarına ihsan ettiği nîmetler ve özellikle rızık olarak hayvanlardan ver-

diğ nimetlere şükretmek, yoksullara yardım etmek gibi.

Sığır'ın da kurban olabileceği Hadislerde yer almıştır.

Özeltle, kurban, Allah'a yaklaştırması nedeniyle bir ibadet sayılmıştır.

Köyün sancacağı kırmızı renkli olup, Oğuz örfüne göre düzenlenmiştir. Üzerinde eski yazı ile Yunus'un şu dörtlüğü yazılmış:

Taştı rahmet deryası
Gark oldu cümle asi
Dört kitabın mânâsı
Lâilâhe illallah

Bismillâhirrahmanirrahim

Elhamdülillâhi rabbül

Lâilâhe illallah

Muhammed resullullah

Sancağın altında, "Şeyh Yunus hâtırası" deniyor.

Yağmur duası için her türlü taş toplanır. Her yıl için 10.000 taş toplanır. Taşlar yolun üstünde (Kible tarafından) toplanır. toplanırken Allahuekber denir. Yağmur duasında çakıl taşı toplanıp herbirinin okunması Ankara köylerinde de vardır. Örneğin Te-Ve'de 7.000 adet taş toplanır.

Türbe, bugün çeşitli amaçlarla ziyaret edilmektedir. Çocuğu durmayan ve olmayan kişiler bu türbeye adak adamak suretiyle çocuklarının duracağına ve olacağına inanırlar. Her yıl Mayıs ayında türbeye kurban kesilir. Yağmur duası için burada dua edilir. Yedi yılda bir yedi adet öküz kesilen işleme "Büyük Dua" denir. Bugün türbenin üstü açıktır. Yapılan duaya "çorbalık" denmektedir.

Köyde gelin çıkartırken sancakla birlikte türbe ziyaret edilir. Getirilen kurbanlar Şeyh'in mezarı etrafında döndürülmektedir.

Ekteki resimlerde görüldüğü gibi türbenin etrafı basit bir taş duvarla çevrilmiştir. Köydeki hocalardan birisi mezarın üstünü örtmek istemişse de köylüler buna engel olmuşlardır (5).

Köyde çeşitli amaçlarla her yıl Mayıs ayında gelip yatırını ziyaret edip kurban kesenler de olmaktadır. Fakat bunlar bireysel çapta olan kurbanlardır.

Oysaki yedi yılda yapılan tören niteliğindeki uygulama, tüm köylülerin örgütlenmesiyle oluşmuş, ayrı bir heyecanı olan, bir bayram havası niteliğini taşımaktadır.

Yedi yılda yedi kurban derken, "Yedi" rakkamı dikkatimizi çekmektedir. Niçin 7 kurban sorusunun yanıtını 7 rakkamının Türk kültüründeki yeri ile cevaplayabiliriz. Yedi rakamı, Tür kültüründe önemli bir sayıdır. Kültürümüzün çeşitli kesitlerinde kullanılmıştır. Yedi rakamının kullanım alanlarını şu noktalar açısından özetleyebiliriz: Örneğin;

Yedi sayısı, dinsel, büyüsel, geleneksel konularda kullanılmıştır.

Firavun'un rüyasında gördüğü öküzlerin ve başakların yedi olduğu, rüyanın sonucu olarak yedi yıl kıtlık ve yedi yıl bolluk olduğu ge-

rek Tevrat'ta ve gerekse Kur'anda bilinmektedir. (Kur'an-ı Kerim'de Yusuf Suresi)

İslâm dininde yedi sayısının özel bir yeri olmakla birlikte, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da aynı anlamlarda kullanılmaktadır.

Örnekler:

Yahudi dininde ve İslâmiyette yer ve gök, yedi tabaka olarak belirtilmektedir.

Kâbenin etrafında yedi kez dönmenin câhiliye Arapları zamanından kaynaklandığı ve sonradan İslâm Dinine girdiği ileri sürülmektedir.

Bugün Kâbenin etrafında yedi kez dönülmektedir.

Şeytan 7 kez taşlanır.

Ahmet bin Hanbel'den rivayet edilen bir hadise göre "Allah dünyayı yedi günde yaratmıştır".

Çocuk, İslâm dini gereğince 7 yaşında namaza başlatılır.

İslâm'da necis(pis) olan şeyler 7 kez yıkanır. Abdest 7 uzvun yıkanmasıyla alınır. Secde, bedenın 7 kısmının yere teması ile yapılır. Câhilerin yedi konuda âciz oldukları söylenmektedir.

Kavaldada ve neyde yedi delik bulunur. Bunlardan her biri bir nefese aittir.

Yedisinden yetmişine kadar; insan yedisinde ne ise yetmişinde de odur: Yedi mahalleyi gezmek; yedi kubbeli hamam kurmak; yedi iklim dört bucağ. Yedi canlı gibi deyim ve atasözleri de çok yaygındır.

Araştırmacı İ. Eyüboğlu, 7 kurban kesmeyi şöyle açıklıyor (6).

"İ.Ö. 278 yıllarında Balkanlar üzerinden Anadolu'ya geçerek Ankara yörelerinde yerleşen Galatlar belli günlerde törenler düzenlerler, yedi hayvanı kurban olarak keserlerdi. Bir inanç niteliği taşıyan bu olay bugün Anadolu'nun birçok yerinde uygulanır. Kurban bayramında yedi koç kurban kesen varlıklı kimseler vardır. Bir işin, bir dileğin yerine gelmesi için "yedi koç kurban" etme geleneği de bundan kalmazdır".

Aynı yazar, yedi sayısı ile ilgili örneklerin Anadolu'ya dışardan geldiğini kaydediyor (7). Yedi, köy yaşamında kutlu, uğurlu sayılır (8). Yazara göre 7 sayısı ile ilgili inanç düzeninde görülen birtakım kavramların Batıda bulunmayışı, bu sayı değerine bağlanan inançların başka bir yerden oraya göçtüğünü gösteriyor (9), diyerek konuyu şöyle sonuçlandırıyor (10).

"Asya Türklerinde, özellikle Şaman dininde görülen 7 ile ilgili kavramların sonradan doğuya geçtiği, aradaki benzerlikten anlaşılmaktadır".

Türk kültüründe 7 rakamının anlamı ve yaygınlığı konusunda pek çok araştırmacı ve yazar hemfikirdirler.

Prof. Boratav'a göre 7 sayısı tek sayı olarak, uğurluluk, kutluluk, hayırlılık simgesidir ve olumludur (11). Ona göre bu anlamlar Eski

6 Eyüboğlu, İ.: Anadolu İnançları, s. 207.

7 Eyüboğlu, İ.: A. g. e., s. 197.

8 Eyüboğlu, İ.: A. g. e., s. 198.

9 Eyüboğlu, İ.: A. g. e., s. 198.

10 Eyüboğlu, İ.: A. g. e., s. 201.

11 Boratav, Pertev.: Türk Folkloru, s. 111.

Mısır, Sümer, Mezopotamya'daki gibi birçok kavimlerin ortak geleneklerine girmiştir. Aynı yazar, "..... Bunlar içinde, Türklerin İslâm öncesi çağlarında, kendi günlük yaşam denemelerinin yahut da dinlerindeki işlemlerin sonucu olan değerlendirmelerin anlatımını taşıyanlar da olabilir" diyor (12).

Bir başka araştırmamız da 7 sayısında büyüğü ve gizli bir güç bulunduğunun sanıldığını, daha çok uğurlu sayıldığını, Araplar ve Hintlilerde de uğurlu sayıldığına değiniyor (13). Türklerde asıllarını göstermek için yedi göbeğe kadar saymak gelenektir. Örneğin; Türkler, yedi göbekten beri demirciyim der. Yahut yedi atam bu yurttan yaşadılar derler.

Prof. Eröz de konumuzla bağlantılı olarak şu açıklamayı getirmektedir: (14)

"Alevî cemaatlerinde ölünün ruhu için, ölüm hâdisesinin 3,7,40. günlerinde ve yılında kurban kesilir, Müştereken yenir. Bunlara "Üç hayır", "Yedi hayır", "Kırk hayır", "Yıl hayır" adı verilir. Burada tesanüt ruhunun içleri görülür. Yatırlarda kurban kesilmesi de aynı gayelere matuftur".

SONUÇ

Çankırı yöresinde tesbit ettiğimiz bu tören ve gelenek, pek çok Türk kültürü öğelerini içeren bir yapıya sahiptir. Geleneği incelerken belirttiğimiz gibi, şamanizm, kurban, yağmur duası, İslâmlık, yedi sayısı, yardımlaşma gibi kültürümüzün bir çok yönleri bu gelenekle bir kültür karmaşığı oluşturmuştur.

Görüldüğü gibi Şeyh Yunus Köyü'nde din kurumunun işlevselliği ile karşılaşmaktayız. Bu köyde gerek İslâm dini, gerekse Şamanizm kalıntıları birleşerek bir sentez meydana getirmişlerdir. Yapılan törende bu hususları açıkça görebilmekteyiz. Ayrıca köyde dayanışmanın gerçekleşmesi, kaynaşmanın sağlanması, geleneklerin sürdürülmesi gibi toplumsal işlevler de din kurumunun temel işlevleri ile bütünleşmiş bir duruma gelmiştir.

12 Boratav, Pertev.: A. g. e., s. 110.

13 Gökyay, Orhan Şaik: Dedem Korkut'un Kitabı, cccIII.

14 Eröz, Mehmet: Sosyal Antropoloji, s. 57.

KAYNAKLAR

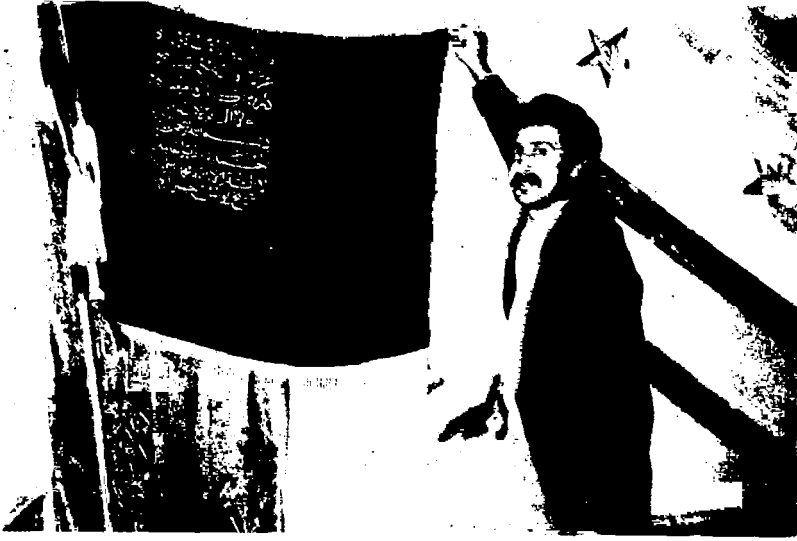
1. Acıpayamlı, Orhan: "Türkiye'de Yağmur Duası". A. Ü. D. T. C. F. Dergisi, Cilt 21, Sayı 1963, Ankara, 1964.
2. Balaman, Ali Rıza: Gelenekler (Töre ve Törenler), İzmir, 1983.
3. Boratav, P. Naili: Türk Folkloru. İstanbul, 1973, Gerçek Yayınevi, 100 Soruda Dizisi: 40.
4. Eröz, Mehmet: "Sosyal Antropoloji". Sosyoloji Konferansları, 9. Kitap, İstanbul, 1969. İktisat Fak. Yay.
5. Eyüboğlu, İsmet Zeki: Anadolu İnançları-Anadolu Mitolojisi İnanç-Söylence Bağlantısı. İstanbul 1987, Geçit kitabevi Yay. No. 17.
6. Feyizli, Tahsin: İslâm'da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban. İstanbul, 1988, M. E. B. Yay.
7. Gökçe, Mehmet Ali: İlgaz ve Çevresinde Halk İnanışları (Lisans Tezi). Ankara, 1982.
8. Kocatürk, Saadettin: "Bazı Din ve Kavimlerde, Özellikle İslâmiyette Yedi Sayısı" II. Milletlerarası Türk Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
9. Rásonyi, Laszló: Tarihte Türklük. Ankara, 1971, Türk Kültürünü Araştırma Enst. Yay.
10. Gökyay, Orhan Şaik: Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul, 1973, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay.

Kurbanların kesildiği yer

Kurbanların kesildiği yer

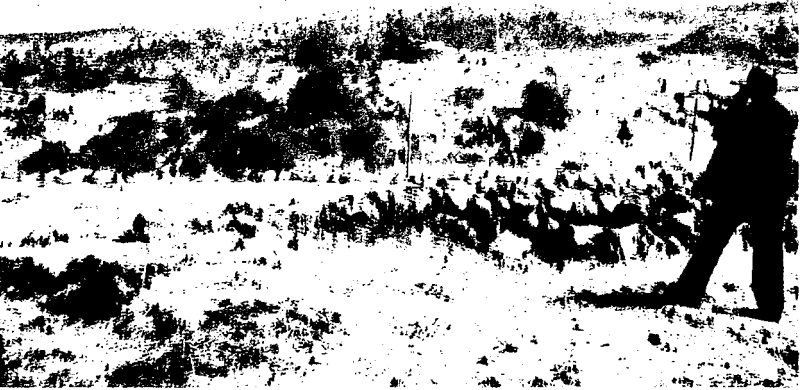
Köyün sancağı

Taşların atıldığı kuyu

Yatırın uzaktan görünümü

Yatırın bulunduğu yer

SUMMARY**A SAMPLE OF İSLAMIC ANTHROPOLOGY: SEVEN COW SACRIFICE IN EVERY SEVEN YEAR**

In Şeyh Yunus Village, in Çankırı province, there is a cemetery whose name is Şeyh Yunus who was a follower of the most famous Turkish Sufi Ahmet Yesevi. There is a huge ceremony in this village in every seven year, seven cows are sacrificed by villagers. They eat them together with the other guests. This ceremony is depend on the Sufi sact. It include the Shamanist traditions, reain pray, Islamic religion, the number of seven and helping. This ceremony is a tradition and a cultural complex of the Turkish cultural elements. It can be said that it is a synthesis of various Turkish cultural elements. All the religious practices of the ceremony show that it is a functional tradition. Because the solidarity have been seen among the villagers.